

РЯЗАНОВ М. Ю.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальної теорії права
та держави,
Національний університет
«Одеська юридична академія»

УДК 340.15

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.56>

СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ УКРАЇНИ: Правова спадщина австро-угорського впливу

Стаття присвячена аналізу становлення державно-правових інститутів України в період австро-угорського панування, що охоплює кінець XIX – початок XX століття. Досліджується вплив австрійської адміністративної моделі та правових норм на розвиток українського суспільства, зокрема на формування правосвідомості та національної ідентичності українців. Відзначається, що реформи, запроваджені австрійською владою, стали основою для створення місцевих правових інститутів, які відіграли важливу роль у правовому розвитку України.

У статті акцентується на тому, що австрійська правова система, заснована на принципах прозорості, змагальності та правової незалежності, заклала основи для правової культури, що сприяло інтеграції українського суспільства в європейський правовий простір. Дослідження також підкреслює, що, попри імперський характер, правова система Австро-Угорщини створила можливості для розвитку національної самосвідомості українців, що стало важливим чинником у формуванні їхньої правової обізнаності.

Аналізується, як австрійські адміністративні, судові та освітні реформи зміцнили правову систему і національну свідомість, заклали основи для правових традицій, які стали ключовими для становлення незалежної України. Стаття також розглядає культурно-освітню діяльність, яка сприяла розвитку громадянського суспільства та правової культури.

Висновки статті свідчать про те, що період австрійського панування відіграв важливу роль у формуванні правової культури, адміністративної системи та національної правосвідомості українців, що має значення для розуміння сучасних викликів української державності. Дослідження цієї теми є актуальним для української правової науки, оскільки дозволяє усвідомити унікальність і цінність впливу, правового минулого України, закладених у період австро-угорського панування, на сучасний період.

Ключові слова: Австро-Угорська імперія, західноукраїнські землі, державно-правові інститути, адміністративні реформи, судова система, правова культура, культурна і освітня політика, громадські організації.

Ryazanov M. Yu. The Formation of Ukraine's State-Legal Institutions: The Legal Legacy of Austro-Hungarian Influence

The article analyzes the formation of Ukraine's state-legal institutions during the Austro-Hungarian rule, covering the late 19th and early 20th centuries. It examines the influence of the Austrian administrative model and legal norms on the development of Ukrainian society, particularly in shaping legal consciousness and national identity. The study highlights that the reforms introduced by the Austrian

authorities provided the foundation for the establishment of local legal institutions, which played a significant role in Ukraine's legal development.

The article emphasizes that the Austrian legal system, based on principles of transparency, competitiveness, and judicial independence, laid the groundwork for a legal culture that facilitated the integration of Ukrainian society into the European legal framework. The research also underscores that, despite its imperial nature, the Austro-Hungarian legal system created opportunities for the development of Ukrainian national self-awareness, which became a crucial factor in fostering legal consciousness.

The analysis explores how Austrian administrative, judicial, and educational reforms strengthened the legal system and national consciousness, establishing the foundations of legal traditions that were key to Ukraine's path toward independence. The article also examines cultural and educational activities that contributed to the development of civil society and legal culture.

The article concludes that the period of Austrian rule played a vital role in shaping the legal culture, administrative system, and national legal consciousness of Ukrainians, which is significant for understanding the contemporary challenges of Ukrainian statehood. The study of this topic is relevant for Ukrainian legal scholarship, as it allows for a deeper appreciation of the unique and valuable impact of Ukraine's legal history during the Austro-Hungarian period on its present-day development.

Key words: *Austro-Hungarian Empire, Western Ukrainian lands, state and legal institutions, administrative reforms, judicial system, legal culture, cultural and educational policy, public organizations.*

Вступ. Історичний розвиток українських земель завжди супроводжувався непротистими геополітичними умовами та боротьбою за автономію в умовах іноземного панування. Вхідження частини західноукраїнських територій до складу Австрійської імперії у XVIII столітті стало визначним етапом у формуванні державно-правових інститутів на теренах сучасної України. Цей період приніс значні зміни – соціально-економічні, політичні та культурні, які суттєво позначилися на житті українського суспільства і залишили глибокий слід у його правовій системі.

Постановка завдання. Дослідження становлення державно-правових інститутів України під владою Австро-Угорщини є актуальним, оскільки допомагає комплексно зрозуміти витоки сучасної української правової системи. Австрійська адміністративна модель та правові норми, запроваджені на українських землях, відіграли помітну роль у розвитку судочинства, місцевого самоврядування, освітніх і культурних установ. Розгляд правової політики Австро-Угорщини щодо українських земель дозволяє глибше збагнути процес формування національної правової ідентичності, що має значення для розуміння сучасних викликів української державності.

Мета. Метою цієї роботи є аналіз розвитку державно-правових інститутів на українських землях у складі Австро-Угорської імперії та оцінка їхнього впливу на суспільні процеси, зокрема на формування правосвідомості та національної ідентичності українців. Вивчення цієї теми є значущим для української юридичної науки, адже дає змогу усвідомити унікальність і цінність правових традицій України, закладених у період австро-угорського панування. Аналіз культурно-правової спадщини того часу сприяє кращому розумінню сучасних трансформацій українського права, особливо у світлі євроінтеграційних процесів.

Результати дослідження. Включення західноукраїнських земель до складу Австрійської імперії наприкінці XVIII століття стало важливим етапом, що започаткував формування нових державно-правових інститутів на цих територіях. Історичні причини цього процесу були багатогранними: вони включали як внутрішні зміни в українському суспільстві, так і зовнішні впливи міжнародної політики тогочасної Європи.

У XVIII столітті Річ Посполита, до складу якої входила значна частина сучасної України, переживала серйозну політичну кризу. Внутрішня боротьба між шляхтою, ослаблення центральної влади та залежність від сусідніх великих держав створили сприятливі умови для посилення іноземного впливу. У цей час загострилася геополітична конкуренція між Російською імперією, Пруссією та Австрійською імперією, яка завершилася поділами Речі Посполитої у 1772, 1793 та 1795 роках. Під час першого поділу в 1772 році західноукраїнські землі, зокрема Галичина, стали частиною Австрійської імперії.

Інтеграція цих земель до складу Австрії була стратегічним рішенням Відня, який прагнув зміцнити свої позиції в Центральній та Східній Європі. Ці території розглядалися як важливий майданчик для впливу на політичну ситуацію в сусідніх державах, що мало велике значення на тлі зростаючого суперництва між європейськими монархіями. На відміну від російської політики жорсткої асиміляції, Австрійська імперія хоча й запроваджувала власні правові й адміністративні норми, залишала місцевим структурам певну автономію. Це створило передумови для розвитку унікальних соціальних і політичних інститутів, які згодом мали важливий вплив на західноукраїнське суспільство.

Приєднання західноукраїнських земель до Австрійської імперії мало свої економічні та соціальні наслідки. З одного боку, австрійська адміністрація запроваджувала реформи, спрямовані на покращення інфраструктури, розвиток освіти та ефективніше управління. Водночас соціальна структура залишалася неоднорідною, і українське населення продовжувало відчувати економічну та правову нерівність у порівнянні з іншими національними групами. Це стало важливим чинником у подальшій боротьбі за національні права.

Входження західноукраїнських земель до складу Австрійської імперії було наслідком складного переплетіння внутрішніх і зовнішніх факторів. Цей процес заклав основу для формування унікальних державно-правових інститутів, які, з одного боку, відповідали імперським інтересам, а з іншого – стали стимулом для розвитку національної правової свідомості українського народу.

Перебування західноукраїнських земель під владою Австро-Угорської імперії в XVIII–XIX століттях ознаменувалося вагомими змінами в системі державно-правових інститутів регіону. Австрійська імперія прагнула стабільності та інтеграції новоприєднаних територій, і тому провела низку реформ, що допомогли сформувати адміністративно-правову інфраструктуру, яка поєднувала імперські стандарти та дозволяла зберігати певну автономію місцевих органів управління.

Після приєднання Галичини та Буковини Австрійська імперія запровадила централизовану адміністративну систему, подібну до тієї, що існувала в центральних регіонах. У Галичині та Буковині з'явилися нові органи управління, що відповідали за адміністрацію, фінансове планування, судову систему та освіту. Однією з ключових реформ стало створення намісництва – адміністративних установ, які реалізовували урядові рішення на місцевому рівні. Поряд з цим розвивалися і місцеві органи самоврядування, хоча з обмеженими повноваженнями, але вони мали значення для збереження національної ідентичності українського населення [6].

Судова система західноукраїнських земель також зазнала значних змін. Австрія, прагнучи до уніфікації правової системи імперії, поширила на ці території свої кодекси та процедури. Створення окремих судів для розгляду цивільних, кримінальних та адміністративних справ надало судовому процесу прозорості та чіткої структурованості. Водночас, на місцевому рівні зберігалися елементи звичаєвого права, адаптовані до потреб українського населення, що допомагало підтримувати правову стабільність і поступово інтегрувати австрійські норми [3, с. 37-53].

Австрійська влада надавала значення розвитку освіти як частини соціальної політики на західноукраїнських землях. Реформи освітньої сфери не лише підвищували рівень освіти серед населення, а й сприяли розвитку правової культури та вихованню лояльності до імперії. У Галичині та Буковині були засновані численні школи, гімназії та навіть університети, що дозволяло українцям отримувати освіту і залучатися до державно-правового життя [1].

Підвищення правової освіченості населення сприяло формуванню національно свідомої інтелігенції, яка пізніше активно включилася в суспільно-політичне життя регіону .

Розвиток державно-правових інститутів на українських землях під владою Австро-Угорщини був складним процесом, що поєднував впровадження імперських адміністративних норм зі збереженням місцевих традицій. З одного боку, австро-угорська правова система забезпечувала централізоване управління, а з іншого – створювала умови для розвитку національно свідомої інтелігенції, яка згодом стала опорою суспільно-політичного життя західноукраїнських земель.

Перебування західноукраїнських земель під владою Австро-Угорської імперії стало важливим періодом, протягом якого імперська правова система суттєво вплинула на формування національно-культурної самосвідомості українців. Завдяки певній політичній гнучкості з боку австрійської влади, українці отримали можливість розвивати національну культуру й освіту, що сприяло формуванню їхньої національної ідентичності та активної громадянської позиції.

Австро-Угорщина, прагнучи стабільності та злагоди серед багатонаціонального населення імперії, провадила політику, що підтримувала збереження і розвиток культурної самобутності національних меншин. Для українців, особливо у Галичині, така політика мала велике значення, адже відкривала відносно ширші можливості для національного самовираження. Імперська влада дозволила функціонування українських культурних організацій та освітніх установ, що допомагало зберігати рідну мову, традиції та національну самосвідомість. Вільніший доступ до друку дав можливість українським інтелектуалам поширювати національні ідеї та зміцнювати національну еліту.

Завдяки ліберальній політиці Австро-Угорщини українці могли створювати громадські організації та політичні партії, які стали важливим інструментом захисту національних інтересів. Перші українські партії, як Русько-Українська Радикальна партія, мобілізували населення навколо національно-культурних ініціатив, підтримували соціальні реформи і сприяли розвитку правової культури [7]. Паралельно з партіями діяли численні громадські організації, такі як «Просвіта», що займалися освітньою та культурною діяльністю, сприяли поширенню грамотності та підвищенню національної свідомості. Вони створювали платформу для розвитку громадянського суспільства і культурного відродження українців [4].

Попри імперський характер, правова система Австро-Угорщини створила можливості для розвитку національної самосвідомості українців. Маючи доступ до судових та адміністративних органів, українці могли захищати свої права, що сприяло зростанню правової обізнаності та впевненості в можливості відстоювання власних інтересів. Такий досвід заклав основу для майбутніх національно-визвольних рухів, у яких українці вже володіли досвідом правового захисту своїх прав.

Отже, австро-угорська правова система мала вагомий вплив на національно-культурний розвиток українців. Вона сприяла збереженню національної ідентичності та правової культури, водночас надаючи українцям можливість активно інтегруватися в соціально-політичне життя. Завдяки цьому впливу австрійське правове і культурне середовище стало важливою передумовою для формування національної правової та культурної свідомості українського народу, що згодом лягло в основу національно-визвольних і державотворчих процесів.

Імперські адміністративні та правові реформи сприяли трансформації місцевих інститутів, введенню нових правових стандартів та формуванню суспільно-політичної культури, яка в подальшому мала велике значення для національного та державного будівництва України. Наслідки цього впливу були різносторонніми й проявилися у численних аспектах правової системи та національного життя.

Отже, адміністративні інститути, запроваджені австрійською владою, стали основою для змін у правовій структурі західноукраїнських земель. Система намісництв, міських та сільських рад, судових установ заклала підґрунтя для побудови місцевого самоврядування, яке забезпечувало певну автономію і давало інструменти для самоуправління [5, с.444-445]. Ця модель управління продемонструвала свою ефективність у періоди трансформацій ХХ

століття, дозволяючи адаптувати місцеве управління до сучасних правових стандартів та демократичних принципів.

Австрійська імперія вплинула і на судову систему, яка розвивалася на основі австрійських кодексів і процедур. Запровадження принципу розділення судів на кримінальні, цивільні та адміністративні справи сприяло створенню прозорої і чіткої системи судочинства. Також культура правового розгляду, впроваджена австрійськими реформами, закріпила принципи змагальності, незалежності суддів та прозорості, які залишалися важливими для української правової системи навіть після припинення імперського панування [2].

Завдяки багаторічному впливу австро-угорських правових інститутів українські землі Західної України поступово інтегрувалися в європейське правове середовище. Це формувало правову культуру, засновану на європейських принципах верховенства права, поваги до прав і свобод людини, і стало важливою підготовкою для подальшої правової інтеграції України у європейський простір. Вплив європейських правових норм залишався актуальним і продовжував відігравати роль у розвитку правових реформ в Україні.

Спадщина впливу Австро-Угорщини на західноукраїнських землях заклала фундамент для розвитку державно-правових інститутів, які продовжували впливати на українське суспільство після розпаду імперії. Австрійські адміністративні, судові та освітні реформи не лише зміцнили правову систему і національну свідомість, але й заклали основи для правових традицій, що стали ключовими для становлення незалежної України і її інтеграції у європейський правовий простір.

Висновки. Дослідження впливу Австро-Угорщини на розвиток державно-правових інститутів західноукраїнських земель свідчить, що період австрійського панування відіграв важливу роль у формуванні правової культури, адміністративної системи та національної свідомості українців. Реформи, запроваджені австрійською владою, і підтримка культурно-освітніх ініціатив стали основою для створення місцевих правових інститутів, що згодом стали важливим компонентом національно-державного розвитку України.

Досвід перебування у її складі позначився на суспільно-політичній системі західноукраїнських земель багатьма аспектами. Адміністративні структури, місцеве самоврядування та широка мережа судових установ створили міцну організаційну і правову основу для управління, яка поєднувала імперські стандарти з елементами місцевої автономії. Це дозволило українцям брати активну участь у житті регіону, що стало важливим чинником у розвитку їхньої правової свідомості.

Австрійська правова система, заснована на принципах прозорості, змагальності та правової незалежності, сформувала основу для правової культури та закріпила європейські правові норми. Це забезпечило українському суспільству можливість поступово інтегруватися в європейський правовий простір, що стало важливим для подальшого процесу євроінтеграції.

Культурна та освітня політика, особливо підтримка української мови та умов для розвитку національних освітніх інститутів, сприяла формуванню національної ідентичності та підвищенню правової обізнаності населення. Завдяки освітнім установам і культурним організаціям, які отримували підтримку від імперської влади, українці змогли зберегти національну самобутність і закласти основи для майбутніх національно-визвольних рухів.

Отже, спадок Австро-Угорщини на західноукраїнських землях мав глибокий і тривалий вплив, що продовжував відчуватися у розвитку України навіть після розпаду імперії. Адміністративні, правові та культурно-освітні інститути, створені в цей період, не лише зміцнили правову систему та національну самосвідомість, але й стали фундаментом правових і культурних традицій, які відіграли важливу роль у становленні незалежної української державності та її інтеграції в європейську спільноту.

Список використаних джерел:

1. Бойко І. Вплив державної політики австрійської монархії на соціально-економічний розвиток у Галичині (друга половина XVIII–XIX століть). *Вісник Львівського універси-*

тету. 2018. №66. С. 42-57. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vlnu_yu_2018_66_7.pdf

2. Вишневецький Б.С. Суд і судочинство в селах Галичини (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Том 1 № 83. С. 11-17. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/308637>

3. Едер П.Т. Правові основи організації та діяльності вищого крайового суду у Львові (1855-1918 рр.): історико-правове дослідження: дис. на здоб. Наук. Ступ. Канд. юр. наук: 12.00.01. Львів, 2015. 241 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F-9.pdf>

4. Ключук Ю. (2018). Культурно-освітня діяльність товариства «Просвіта» на Західній Україні у 1868 – 1939 рр. *Літопис Волині*. 2018. №19. С. 30-34. URL: <http://www.litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/79>

5. Лопушанський В.М. Галичина у контексті австрійсько-українських взаємин. The 2nd International scientific and practical conference “Topical aspects of modern scientific research” (October 26-28, 2023) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2023. P. 443-453.

6. Настасяк І. Ю. Організація управління Галичиною і Буковиною в складі Австрії (1772–1848 рр.): автореферат на здоб. наук. ступ. канд. юр. наук: 12.00.01. Львів, 2005. 20 с.

7. Яковлев Ю. Русько-українська радикальна партія на Перемишльщині (1890-ті рр.): основні напрями діяльності. *Славістична збірка*. 2016. №2. С. 357-378. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/wslavst_2016_2_33.pdf

